

STEPHEN SCHAFER

# KOMPENZÁCIÓ ÉS JÓVÁTÉTEL A BŰNCSELEKMÉNYEK ÁLDOZATAINAK

*(A Compensation and Restitution to Victims of Crime szöveg magyar változata.*

*Fordította Garai Nikoletta PhD hallgató. A hivatkozásokat lásd az angol változatnál.*

*Hungarian translation of the text of Compensation and Restitution to Victims of Crime.*

*Translated by Nikoletta Garai, PhD student.)*

## A kompenzáció lehetőségei

### *Károk és kompenzáció*

Az áldozat jelentősége újjáéledésének egy másik iránya a jóvátétel vagy kompenzáció alkalmazásának a bevezetése. Ahol pedig már bevezették, annak fejlesztése és megerősítése.

Jelenleg öt különböző rendszere van a bűncselekmények áldozatai részére történő jóvátételnek vagy kompenzációnak

1. Károk, polgári jellegű kártérítés, amelyet polgári eljárásban *ítéltek meg*. Ezekben az esetekben a büntetőjog nem veszi figyelembe az áldozat által, a bűncselekmény következtében elszenvedett károkat. A bűncselekmény kizárólagosan az állam ellen elkövetett tett; az áldozat érdekei semmilyen szerepet nem játszanak a büntetőeljárásban. Az áldozat jóvátételi vagy kompenzációs igényeinek leválasztása a büntetőeljárásról, a polgári jogi és büntetőjogi jogsértő cselekmények extrém elkülönítésének tekinthető.

Ahol ez az elkülönítés a gyakorlatban érvényesül, ott az áldozatnak sérelme miatt jogorvoslást kell kérnie a polgári ügyekben eljáró bíróságon, ahol a polgári eljárás rendelkezéseit alkalmazzák. India és Pakisztán mellett, és mostanában már Új-Zélandon is. Az Amerikai Egyesült Államokban pedig a szövetségi jog alkalmazza ezt a tisztán polgári jogi megoldást, bár egyes államokban nem csak lehetővé teszik a kompenzáció iránti igények jelzését a büntetőeljáráson belül, hanem a büntetőjogot felhasználják az áldozati igények érvényesítésére.

2. Polgári jellegű kompenzáció, de büntetőeljárásban ítélik meg. A jóvátétel problémájának a kezelésére ez tűnik a leggyakoribb változatnak, de ritkán alkalmazzák a bírósági gyakorlatban. Mivel ebben a formában a polgári és büntető jogsértő cselekmények egyértelmű elkülönítése szintén fennáll, az igények elbírálása a büntetőeljárás keretein belül nem kötelező, így a bíróság hajlamos ezt mellőzni. Valójában ebben a változatban a jóvátételi igény a büntető ügy tárgyalása során terjeszthető elő.

A német jogrendszerben az ilyen kompenzációs igények elbírálását a büntetőeljárás keretein belül „Adhäsionprozess”-nek nevezik és az elnevezés önmagában is indikálja, hogy a tárgyalás büntető jellege dominálja az eljárást és elsőbbséget élvez az áldozat igényeivel

szemben, a büntető ügy és a jóvátétel elbírálása valójában függetlenek egymástól. Franciaországban az áldozat kárigényét „l'action civile” nevezik, és a büntetőeljárásban az áldozat „civil partie”. A magyar jogrendszerben a bűncselekmény által az áldozatnak okozott kár, bár a büntetőeljárás keretében peresíthető, de csak „polgári jogi igényként”. Általánosságban minden jogrendszer, amely ezt a megoldást alkalmazza a kompenzáció problémájára, az áldozat igényének polgári jellegét hangsúlyozza, habár lehetővé teszi, hogy az előterjeszhető legyen a büntetőeljárásokban. A büntetőjogi vonatkozások túlsúlyát különféle korlátozások biztosítják. Először is szinte minden jogrendszer lehetővé teszi, hogy azokban az esetekben, amikor az áldozat kompenzációs polgári jogi igénye kényelmetlenséget okoz, akkor a büntető bíróság elrendelheti, hogy az áldozat polgári jogi igényét polgári bíróságon tárgyalják. Ez a korlátozás azon a megfontoláson alapul, hogy a büntetőbíróság figyelmét ne terelje el a konkrét büntető ügytől annak polgári vetületével való foglalkozás; az ilyen jellegű tevékenység ugyanis nem a valódi funkciója a büntetőbíróságnak.

A károsult áldozat egyik jogrendszerben sem terjesztheti elő büntetőbíróság előtt a jogsértő elleni igényét és ha a bíróság úgy találja, hogy az áldozat igényeinek vizsgálata beilleszthető a büntetőeljárásba, akkor is a döntést a polgári eljárási rendelkezések alapján hozzák meg (lásd pl.: Dominikai Köztársaság, Franciaország, Hollandia, Magyarország, Izrael, Norvégia, Svédország és más egyéb országok).

3. Jóvátétel, polgári jellegű, de büntetőelemekkel keveredő és büntetőeljárásban ítélik meg.

Ebben a rendszerben, ami nagyban eltér az eddig tárgyaltaktól, az áldozat igényeiről a büntetőbíróság dönt. Attól függetlenül, hogy a jóvátétel polgári jellegű, kétség sem férhet általánosan büntető jellegéhez.

Ennek egy formája a kompenzációs díj, melyet általánosan „Busse”-nak (*bírság, vagyoni elégtétel – A fordító*) neveznek és a német és svájci jogrendszer jellemzője, de az amerikai kontinens bizonyos országaiban és Mexikó jogrendszerében is megtalálható. Lényegében ez egy pénzügyi kötelezettség, amelyet az elkövetővel szemben szabnak ki az áldozat felé történő kárjótétel érdekében, és kiegészíti azt a büntetést, amelyet a büntető bíróság kiszabna.

A kompenzációs díj egy másik típusában, a bíróság jogosult az áldozat által elszenvedett tényleges károk túllépésére és annak dupláját vagy tripláját fizettetik meg az elkövetővel. Ez a típus megtalálható az Egyesült Államok néhány államának jogrendszerében is. Olyan mértékben jelent büntetést, ahogy a bíróság által megállapított díj meghaladja a tényleges veszteséget. Ha az elkövető eleget tesz az áldozattal szembeni kárjótételi kötelezettségének, akkor a büntetőeljárás lezárható és az elkövetővel szembeni büntetőeljárást büntetés kiszabása nélkül megszüntetik. A büntetés helyett a jóvátétel engedélyezésével a büntetőjog szorosan bevonja magát az áldozat követelésébe.

4. Kompenzáció, polgári jellegű, büntetőeljárásban ítélik meg, és állami erőforrásokkal támogatják.

Ebben a rendszerben, ahogyan Kubában Castro előtt létezett, a kompenzációnak nincsenek büntető aspektusai, és attól függetlenül, hogy büntetőeljárásban ítélik meg, tisztán polgári intézmény. Ebben a kompenzációs formában az állam átvállalja az elkövető jogi kötelezettségeit és vállalja, hogy teljesíti a bíróság által az elkövetőre megállapított összes kárjótételi kötelezettséget. Ezt a pénzügyi alapot, melyet különböző forrásokból finanszíroznak,

azért hozták létre, hogy az elkövető helyett teljesítse annak kompenzációs kötelezettségeit, valamint, hogy az áldozatot mentesítse az igényeinek érvényesítésével járó kellemetlenségektől. Az állam, miután az áldozat követelését kielégítette, az elkövetőtől igényli az átvállalt összeg visszatérítését.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy ez nemcsak az állam részéről mutatja az aggodalmat az áldozat érdekei iránt, hanem annak állami elismerését jelenheti, hogy az állam elmulasztotta a feladatát, hogy megvédje az áldozatot és megelőzze a bűncselekmény elkövetését.

5. Kompenzáció, neutrális jellegű és speciális eljárásban ítélik meg. Ez a rendszer Svájcban 1937, Új-Zélandon 1963, Nagy-Britanniában pedig 1964 óta van hatályban. Azokban az ügyekben alkalmazzák, amikor az áldozat rászorult, az elkövető fizetése képtelennek tűnik és képtelen kielégíteni az áldozat kártérítési igényét. Sem a polgári, sem a büntető bíróság nem kompetens ebben döntést hozni, azonban az áldozat kérelmére egy külön és független eljárás vezet az állam beavatkozásához. Ha az áldozat kérelme eredményes, az állam kompenzálja a bűncselekmény okozta sérülést vagy kárt.

Mivel a sérelmet elszenvedett személy ebben az eljárásban nem jelenik meg sem áldozatként, sem felperesként, csupán egy kérelmező, így sem az eljárás, sem a kárjótétel nem vezethető polgári vagy büntető jellegűnek. Lehet azon vitatkozni, hogy ez jótétel vagy kompenzáció, amelyet az állam teljesít, vagy csupán az állam támogatást nyújt annak a személynek, akinek a veszteségét vagy nehéz helyzetét bűncselekmény okozta.<sup>1</sup> Talán a kaliforniai rendszerhez hasonlítható ez a forma, vagy általánosságban inkább ahhoz, amilyen irányt vesznek a kompenzációval kapcsolatos törvények Amerikában (később erről részletesen lesz szó).

A folyamatos apátia az áldozati kompenzáció, mint büntetőeljárás kérdés iránt, alapjaiban akadályozza azt, hogy az áldozat-elkövető kapcsolata magasabb jogi státust kapjon. Ez az apátia gátolta azt, hogy elismerjék a jótétel koncepcióját, kivéve legszűkebb formájában. A bűncselekmények áldozatainak jótétele vagy kompenzációja szinte kivétel nélkül a kártérítés megfizetésére korlátozódik, büntetőjogba való bevonásuk viszont eredménynek lenne tekinthető. A fent említett büntető rendszerekben a jótétel helyét a büntetőjogban egy olyan jogi helyzet bizonyítja, amelyben a büntetőjog pusztán biztosítja egy polgári jogi teljesítés formális rögzítését. Bár ez nyilvánvalóan jótételhez vezet, mégis végződhet csupán a polgári jogi rendelkezések virtuális kriminológiai mumifikálódásában. Azonban a jótételnek még ez a változata és minimális megértése is nehézségekbe ütközik, és az áldozat továbbra is figyelmen kívül marad.

Mindazonáltal az áldozatok kompenzációjának a gondolata, a 20. század közepén újjászületett gondolat, kiegészülve az áldozat szerepének jelentőségével, az ötvenes évek végére különös érdeklődést váltott ki. A mai napig fejlődik ez a gondolat, azonban túl lassan, egy működés módját tekintve adminisztratív realitás irányába. Valószínűleg a néhai Margery Fry volt az első, aki szorgalmazta az áldozatok kompenzációja gondolatának elfogadását, és írásában mindenki számára érthető módon felhívta a figyelmet egy angliai férfi esetére, aki bűncselekmény következtében megvakult, és ezért 11 500 font kompenzációt ítélt meg számára. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a két támadónak heti 5 shillinget kellett fizetni a férfinak, így „az áldozatnak további 442 évet kell élnie ahhoz, hogy az utolsó részletet

is megkapja”. Ezért Margery Fry észrevételeket tett Anglia akkori kompenzációs rendszerének hatékonyságára.<sup>2</sup> Álláspontja, a bűncselekmény áldozatának nyújtandó „nagyobb segítség”-ről, hasonlóan más modern büntetőjogi és kriminológiai gondolatokhoz, egyáltalán nem újkeletű. Mindamellet, amikor a gondolat felmerült a hangzatos „igazságot az áldozatoknak” név alatt, nagyon kedvező fogadtatást kapott és számos alkalommal megvitaták az Alsóházban.

Az áldozat kompenzáció gondolatának újjáéledése sarkallta az amerikai „Round Table” cikkek megszületését.<sup>3</sup> Ezekben számos szerző kifejtette álláspontját. Nem csak gyakorlati kritikát fogalmaztak meg az angol javaslatról, hanem kifogásokkal illették az állami kompenzáció elvét és az egyéni felelősség elhagyását. Többek között kifejtették az aggodalmukat „a szociológiai dekadencia miatt, amely ebből a fajta gondolkodásból fakadhat.” Azonban a gyakorlati előnyöket is megemlítették: „nagyobb érdeklődés várható a polgárok részéről a rendfenntartó szervek irányába, ha elfogadják az állami kompenzációt”, mutattak rá.<sup>4</sup>

Az egyik hozzászóló megjegyezte, hogy a „biztosított áldozat nehezen illeszkedik a szerencsétlen, szájalmat keltő személy képébe... ő csak egyszerűen felhívja a biztosítótársaságot és hagyja, hogy ők aggódjanak”.<sup>5</sup> Továbbá arról is folyt vita, hogy korlátozzák a kompenzációt az erőszakos bűncselekményekre, de ahogyan arra néhai Margery Fry felhívta a figyelmet, ez egy teljesen önkényes és felesleges különbségtétel.<sup>6</sup>

Angliában az 1959 februárjában a belügyminiszter „Büntető gyakorlat egy változó társadalomban” című, Parlament elé terjesztett tervezete felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy „az a feltételezés, miszerint az áldozat követelése kielégülnek, ha a társadalom megbünteti az elkövetőt, kevésbé meggyőző” és „javasolja a bűncselekmények áldozatai pozíciójának a felülvizsgálatát”. Továbbá a tervezet beszámolt Stephen Schafer megbízásáról, amelyet a Belügyminisztériumtól kapott, hogy dolgozzon a jóvátétel problémáján.<sup>7</sup>

Később a „Bűncselekményekből származó sérelmek (kompenzáció)” című törvényjavaslatot az Alsóház elé terjesztették. Az R.E Prentice által benyújtott javaslat a jóvátétel problémáját a biztosítás oldaláról kísérte megoldani.<sup>8</sup>

Később egy újabb tervezet terjesztettek a Parlament elé<sup>9</sup>, majd egy harmadikat,<sup>10</sup> ezúttal közös előterjesztésben a Skót Belügyminisztériummal. Mindkettő címe „Kompenzáció az erőszakos bűncselekmények áldozatainak”. A vitákat 1964. május 4-én tartották az Alsóházban, május 7-én a Lordok Házában, majd június 24-én az Alsóházban. 1964. augusztus 1-én a Brit kormány bevezetett kísérleti jelleggel egy kormányzati akcióttervet és a „Bűncselekményekből Származó Sérelmek Kompenzációjának Bizottságát” bízta meg az igazgatásával. Ezen a Bizottságon keresztül a kompenzációt a common law szerinti károk alapján állapítják meg, és átalányösszegként fizetik ki.<sup>11</sup>

Olaszország is készíti elő áldozat kompenzációs rendszerét.<sup>12</sup>

Új-Zéland, valamikor az angol kísérlet előtt, elfogadta a „Törvény bizonyos bűncselekmények következtében megsérült személyek és az ilyen bűncselekmények által megölt személyek eltartottjainak kompenzációjáról.”<sup>13</sup> A törvény 1964. január 1-jén lépett hatályba. Ebben az esetben is egy kijelölt „Bűncselekmények Kompenzációjának Törvényszéke” ítéli meg a fizetendő kompenzációs összeget. A megoldást értékelő leírásában Bruce J. Cameron hangsúlyozza, hogy az új-zélandi gyakorlatnak két előnye van: „Egyfelől az anyagi előny,

amit a törvényszék megítélhet, másfelől pedig a pszichológiai előny, hogy a közösség tudja, hogy létezik egy ilyen rendszer.”<sup>14</sup> Érdemes megemlíteni, hogy az új-zélandi kormány már fontolgatja, a kompenzáció kiterjesztését azokra is, akik vagyoni veszteséget szenvedtek el szökött rabok szökés alatti cselekményei által.<sup>15</sup>

## Jóvátétel és kompenzáció

A „jóvátétel” és „kompenzáció” fogalmakat gyakran szinonimaként használják, ám két teljesen különböző nézőpontot jelölnek. A kompenzáció, az áldozat-elkövető viszonyában, arra fókuszál, hogy ellensúlyozza az áldozat bűncselekményből fakadó veszteségét. Ez az áldozatnak nyújtott kárpótlást jelenti, vagy pontosabban, kompenzálását azért a kárért vagy sérülésért, amit a bűncselekmény okozott. A társadalom felelősségének jelzése ez; egy kompenzációra irányuló cselekedet a társadalom részéről, polgári jogi jellegű, így egy nem büntető jellegű célt jelent egy büntető ügyben. A kompenzációval szemben, a jóvátétel az elkövető-áldozat kapcsolatában az áldozat veszteségének reparálására vonatkozik, pontosabban arra, hogy helyreállítsa az áldozat pozícióját és jogait, melyek sérültek vagy megsemmisültek a bűncselekménynek minősülő támadás által és közben. Ez pedig az elkövető felelősségének a jelzése, egy kárenyhítésre irányuló cselekedet az elkövető részéről, büntetőjogi jellegű, így korrekciós célt jelent egy büntetőügyben. A kompenzációt illetően az áldozattól azt kívánják, hogy kérvényezze azt, és a társadalom fizeti meg, míg a jóvátételről a büntetőbíróóság dönt és az elkövető fizet.

Ennek a könyvnek nem az a célja, hogy számot adjon az évszázados vitáról, hogy mi a különbség a polgári és büntetőjogi jogsértések között; még kevésbé szándékozik érveket felsorakoztatni ebben a nagy mértékben vitatott kérdésben, amely egyike azoknak a problémáknak a jogtudományban, amelyben a nézetek látványos sokasága olyan régóta eltér egymástól. A „kompenzáció” versus „jóvátétel” vita is erre a problémakörre vezethető vissza, ugyanis itt az a kérdés, hogy milyen mértékben próbálják a jogrendszerek szétválasztani gyakorlatilag és elméletileg is a büntetőjogi és a polgári jogi jogsértéseket. Jelenleg a jogi rendelkezések többsége, amely kompenzációra hív fel, a büntetőjogi és polgári jogi jogsértések közötti megkülönböztetés elvén alapul. Az ilyen rendszerek elutasítják a téves egységes nézetet, amely szerint minden jogsértés egyszerűen törvénysértés és lényegtelen, hogy „milyen” törvényt sértettek meg. A jelenlegi megszokott nézet és az amerikai trend a kompenzáció felé irányul: mindegy, mi okozta a kárt vagy a sérülést, a kompenzációs igényt, még ha azt bűncselekmény is idézte elő, polgári jogi jellegűnek tekintik kizárólagosan és semmilyen szálon sem kötődik a büntető ügyhöz és az elkövetővel szembeni büntetőeljáráshoz.

Azonban ahhoz, hogy megfelelően el tudjuk helyezni a kompenzáció vagy a jóvátétel intézményét a normarendszerünkben, többre van szükség, mint spekulációra a nehezen meghatározható határról, amely a bűncselekmény és a polgári jogsértések között húzódik. Jó lenne azzal kezdeni, hogy elhagynánk azokat a berögzült koncepciókat, melyek arra vonatkoznak, hogy mi és mi nem az állam érdeke abban, hogy visszaszorítsa a bűncselekményeket. Az elméleti megkülönböztetések ellenére, a polgári jog és a büntetőjog integráltabb-

nak tűnik, mint valaha. Egyáltalán nem volt helytelen, amikor az ókori rómaiak azt mondták, hogy a büntetés egyfajta „kielégítés”. Valójában az áldozat a büntető igazságszolgáltatást nemcsak államosított bosszúnak tekinti, hanem az okozott kár megtérítését is várja. Az áldozat azt várja, hogy az elkövetőnek morálisan szemrehányást tegyenek a bűncselekmény miatt, továbbá elvárja, hogy bizonyos fokú hátránnyal sújtsák az elkövetőt annak érdekében, hogy kielégítsék a bosszúvágyát.

Ha felismerjük, hogy ez a „spirituális” kielégítés implicit módon minden rendszerben benne van, talán egy új koncepció születhet meg a büntetés céljáról. A jogrend rendabsztrakt védelme és az elkövető megjavítása mellett, a büntetés céljai közé, harmadikként beemelhetjük az áldozat jóvátételi igényét. Retributív, megtorló értelemben, jóvátétel jelenleg is létezik a büntetésben, de valós jóvátétel csak akkor fejlődhet ki, ha a spirituális kielégítést materiális kielégítés váltja fel.

Amikor Kathleen Smith az „önmeghatározó börtönbüntetést” javasolta a „bűncselekmény gyógymódjaként” és azt tanácsolta, hogy a bűncselekmény minden áldozatát részesítsék „kompenzációban” az elkövető személyes munkája révén, amit a büntetés-végrehatási intézményben végez, akkor megvilágította a jóvátétel azon módját, ami az elkövető által személyesen jön létre.<sup>16</sup> Ezt a javaslatot az elmúlt 70 évben már nagyon sokat felvetették. Mintegy 450 évvel ezelőtt Sir Thomas More, az Utópiában javasolta a jóvátételt („a megfelelő tulajdonosnak, és nem, mint más országokban, a királynak”), abból a célból, hogy magukat az elkövetőket „el kell ítélni közmunkásoknak és hacsak nem túl szörnyű a lopás, akkor se börtönbe ne zárják, se bilincsben ne tartsák őket, inkább szabadlábon végezzenek közmunkát.” A jóvátétel büntető aspektusával kapcsolatosan Herbert Spencer azt javasolta, hogy a jóvátételt börtönmunkával és az elítélt jövedelmén keresztül kell megvalósítani, és az elkövetőt a jóvátétel befejezéséig börtönben kell tartani.<sup>17</sup> Egy másik javaslat Garofalotól származik. Garofalo szerint azokban az esetekben, amikor az elkövető fizetőképese, akkor a tulajdonát kobozzák el és ebből történne jóvátétel, bírósági végzéssel; ha viszont nem fizetőképese, akkor dolgozzon az államnak.<sup>18</sup> Egy további elképzelés Prins-től és Garofalótól is, a pénzbüntetések és jóvátétel terheinek szegények és gazdagok közötti kiegyensúlyozására irányult. Az elképzelés értelmében a szegény ember munkanapokban fizetne, a gazdag pedig jövedelem vagy fizetés szerint, a munkanapok azonos száma alapján. Tehát, ha 2\$ egy napi munka, és a szegény embert 2\$ megfizetésére ítélték, akkor miután egy napot dolgozott az áldozatnak, szabadon bocsátható. Ezzel szemben a gazdag embert, ahelyett, hogy több napi munkára ítélnék, a jövedelméből vagy a fizetéséből fizetne ki olyan összeget, amennyit egy napi munkával szerez meg. Tehát, ha az egy napi munka díja 200\$, akkor ennek megfelelően kell fizetnie.<sup>19</sup>

A „nemes útja” annak, hogy gondoskodjunk az áldozatról az, hogy lehetővé tesszük az elkövetőnek, hogy munkából származó jövedelme segítségével tegyen eleget kötelezettségének.<sup>20</sup> Ez a nemes út nagyon hatékony lehet, feltéve, hogy nem felejtik el, hogy a jóvátétel korrekív-büntető oldala értékes segítség tud lenni az elkövető megjavításában. Schafer a „javító-jóvátételt” javasolja, miszerint, ha az elkövető szabadlábra kerül a büntetés után, de munka formájában kell jóvátételt fizetnie, akkor ennek a jóvátételnek maradjon meg a „büntető-reformáló” karaktere. Ezzel egy időben az államot is tehermentesítenék bizonyos

mértékig a jóvátétel problémájának megoldása alól; azonban a büntetőbírósnak kellene megfontolni ezt kérdést a büntetőeljárás keretein belül, ami magával a büntető ügygel foglalkozik<sup>21</sup> Amint Albert Eglash javasolta, a jóvátételt az elkövetőnek kell megtenni, ez nem egy olyan dolog, amit helyette vagy neki tesznek meg. Ez a saját maga részéről kíván meg erőfeszítést, ami különösen hasznos lehet a felelősségérzet erősítése szempontjából.<sup>22</sup> Ha a jóvátételi kötelezettség teljesítése hatással van az elkövető munkájának szabadságára, vagy akár személyes szabadságára, akkor ez a büntetés kiterjesztését jelentené. Ha a jóvátétel nincs kapcsolatban az aktuális bűncselekményt magában foglaló büntetőeljárással, és az állam teljesíti azt az elkövető helyett, akkor ez kompenzáció lenne, ami polgári jogi jellegű és nem áll távol a kártérítés fogalmától.

Így, ha az elkövető-áldozat kapcsolatot fennmarad egészen a büntetőügy végéig, a büntető jóvátétel – nem kártérítés és nem is helyreállító büntetés – tűnik a bűncselekmény résztvevőinek funkcionális felelőssége kialakításának és hasznosításának hatékony útjának.

## Az áldozatok kompenzációja Amerikában

### *Az amerikai kriminológiai társaság találkozói*

A világ különböző pontjain folytatott jogalkotási erőfeszítések és kísérletek mellett, az akadémiai közösség mindvégig sürgette a bűncselekmények áldozatainak jóvátételét vagy kompenzációját. Például az Amerikai Kriminológiai Társaság egy teljes találkozót ennek a problémának szentelt.<sup>47</sup> Az ülésen Gerhard Mueller és John Edwards általános ajánlásokat tettek; Robert Childres a személyi sérülés szempontjából közelített a kérdéshez; James Starrs azt javasolta, hogy a bűncselekmények áldozatainak kompenzációját a biztosítási jog általános problémája részének tekintsék. Marvin Wolfgang és Stephen Schafer is kifejtették nézeteiket.

Wolfgang alátámasztotta azt az elvet, hogy a társadalom felelőssége kompenzálni egy bűncselekménynek minősülő testi sértés áldozatát. Szerinte ez az elv se nem új, se nem radikálisan eltérő az uralkodó politikai és jogi normáktól a nyugati kultúrákban, mégis, ha a törvényhozás biztosítaná az áldozat állam általi kompenzációját, az innováció lenne a kortárs büntetőjogban. Wolfgang azonban azt javasolta, hogy ha az állam általi kompenzációt úgy alkalmazzák, mint logikus kiterjesztését a büntetőjogi vonatkozásnak mindkét félre egy kétszereplős személy elleni erőszakos bűncselekményben, akkor szükséges bizonyos rendszer a kár felmérésére, bizonyos mérce és rendszer, mert a kár mértékét meg kell állapítani. Thorsten Sellinnel folytatott, a bűnözés mérésére irányuló kutatását Wolfgang e cél elérésének érdekében ajánlotta fel, mivel az képes volt arra, hogy a vagyoni és személyi elleni bűncselekményeket egydimenziós szintre csökkentse, így ez lehetőséget biztosított a bűncselekmények súlyosságának azonosítására. „Ha van érték az áldozatok állami kompenzációs rendszerének létrehozásában, akkor kell lenni értéknek a pénz mértéke és a fizikai sérülés kapcsolata dimenzióinak feltérképezésében, túl egy törvényhozási bizottság tetszőleges elképzelésén.”<sup>48</sup>

Schafer azonban támogatta azt az elképzelést, miszerint az áldozatok kompenzációja az elkövető személyes felelőssége kell, hogy legyen és a javítását szolgáló korrekciós folyamat része. A bűncselekmény áldozatainak javító-jóvátétele tekintetében az elkövetőnek meg kell érteni, hogy a bűncselekménnyel nemcsak az államnak és jogrendnek, hanem az áldozatnak is ártott. Valójában elsősorban az áldozat sérült és ennek következtében a társadalom elvont értékei is sérültek. Ebből a szempontból a jóvátétel nem csak a sérülést vagy a veszteséget teszi jóvá, hanem egyidejűleg segít az elkövető javításában, jó útra térítésében és rehabilitációjában, és nem a büntetés kiterjesztésének, hanem annak szerves részének tekinthető. A javító-jóvátétel része lehet az egységes büntetésnek, a büntető igazságszolgáltatás válasza az elkövető funkcionális felelősségére.

Az Amerikai Kriminológiai Társaság erőfeszítései az áldozat kompenzáció megújítása érdekében nem voltak eredménytelenek. Jogi folyóiratok és népszerű magazinok kezdtek cikkeket közölni a témáról. A bűncselekmények áldozatai jóvátételének ez a majdnem elfelejtett problémája „feltűnt az éjfél utáni rádióbeszélgetésekben, népszerű magazinokban és a Sunday mellékleteiben. Maga a kérdés – miért ne fizetne a bűncselekmény áldozatának? – rokonszenvesnek tűnik bárkinek, aki szociálisérzékkel rendelkezik.”<sup>49</sup> Talán a legfontosabb újabb keletű hozzájárulás az áldozatok kompenzációjának kérdésköréhez, a Minnesota Law Review Szimpóziuma volt.

### *A Minnesota Law Review szimpóziuma*

„A probléma terjedelmének vizsgálata” címmel publikált a *Minnesota Law Review* szimpóziumi formában a személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak kompenzációja témában írásokat. A cikkírók: Gerhard O. W. Mueller, Marvin E. Wolfgang, Stephen Schafer, Ralph W. Yarborough, Robert D. Childres, és James E. Starrs. A szerkesztőségi bevezető kijelentette „remélhető, hogy az ajánlott javaslatok, a felvetett probléma és a bemutatott irányelvek lendületet adnak további kutatáshoz és ennek az időszzerű kérdésnek az esetleges megoldásához.”<sup>50</sup>

Mueller cikkében megállapítja, hogy a szimpóziум elsődleges célja, „hogy körvonalazza a problémát és ezzel megkísérelje orientálni a későbbi kutatásokat és alapvető szociálpolitikai intézkedéseket.” Megkísérelti tisztázni az áldozat kompenzáció fogalmát és úgy tűnik, hogy elfogadja azt a terminust, hogy a kompenzáció „kormányzati szerv általi kifizetés annak a személynek, aki áldozata lett egy bűncselekménynek.” Azon tűnődik, hogy vajon ez mennyibe fog kerülni és azt javasolja, hogy „ha a kormány párhuzamosan magánbiztosítóként is akar működni,” a büntető igazságszolgáltatás teljes költségét számításba kell venni, de a nehézség itt tulajdonképpen az, hogy nem ismerjük ezt a számot. Mueller tisztában van az áldozatok kompenzációs rendszereinek útjában álló hatalmas nehézségekkel, de reméli az előrelépést „a kutatási ötlettől a tényleges kutatásig, majd végül a megvalósításig.”<sup>51</sup>

Wolfgang tárgyalja és támogatja azt az elvet, hogy a társadalom felelőssége kompenzálni az erőszakos bűncselekmények áldozatait. Emlékeztet arra, hogy a „szövetségi és különböző állami munkás kompenzációs törvények hasznos analógiát és jelenkori precedenst biztosítanak az áldozati kompenzáció javaslatához.”



Továbbá hangsúlyozza, hogy szükség lenne „valamiféle rendszerre, az okozott kár mérésére”,<sup>52</sup> és a Thorsten Sellinnel közösen kifejlesztett „bűnözési mérést” javasolja erre a célra.<sup>53</sup> Ez javaslatokat kínál arra, hogy a sérülés súlyosságát hogyan tudjuk átváltani pénzürtékké. Wolfgang az áldozatot a társadalom közreműködő és támogató tagjaként látja, akit „a társadalom elmulasztott megvédeni bizonyos bűncselekmény típusoktól”; ezért a társadalomnak át kellene „venni a bűncselekmény áldozata kompenzációjának köteleességét”.<sup>54</sup>

Schafer összekapcsolja az áldozat iránti aggodalmát annak a jóvátételi hatásnak a vizsgálatával, amelyet a kompenzációs rendszer az elkövetőre gyakorolhat.

Felveti, hogy az elkövetőre tekintsenek úgy, mint a saját kulturális csoportjának a tagja, és az általa elkövetett bűncselekményt ennek kontextusában szemléljék. Azt állítja, hogy a figyelmet – ahogy azt előzetesen nevezi – az „elkövető funkcionális felelőssége” irányába kell terelni, nem pedig az izolált büntetett felé. Olyan rendszert javasol, amiben a büntető igazságszolgáltatási tisztviselő nem polgári jellegű károkkal foglalkozik, hanem „javító-jóvátétellel”. Ennek a büntetés részévé és így a büntetőjog intézményévé kell válni.

A megjavítást illetően egy modern jóvátételi rendszernek meg kell értetnie az elkövetővel, hogy közvetlenül sértette az áldozatot, csakúgy, mint az államot és jogrendet. Schafer az erőszakos bűncselekményekről szóló kutatására utal, miszerint számos elkövető nem tanúsított büntudatot és nem tudta sem megérteni, sem elfogadni a társadalom vagy az áldozatok iránti funkcionális felelősségét. „A bebörtönzés megértése úgy tűnt arra korlátozódni, hogy nekik így kell fizetniük egy általuk elkövetett formális vagy normatív hibáért, mégpedig a büntető igazságszolgáltatás intézményeinek, de senki másnak.”<sup>55</sup>

Ralph Yarborough szenátor elemzi a szövetségi törvényhozási szintű törvényjavaslatát az áldozatok kompenzációjáról. Úgy fogalmaz, hogy „a gondolat annyira egyszerű és ésszerű, hogy újszerűsége kevésbé kelt első benyomást, mint inkább sajnálatot, hogy az elképzelést még nem fogadták el.” A szenátor az áldozatokat rászoruló csoportjának tekinti és elismeri az állam kompenzációs kötelezettségét. Yarborough úgy véli, hogy „tekintettel a számtalan működő szociális jóléti programra, az áldozatok speciális igényei elismerésének elmulasztása nagy tévedésnek tűnik.”<sup>56</sup>

Robert Childres megjegyzéseket fűz Yarborough törvényjavaslatához és a kaliforniai szabályozáshoz. Szintén felvet számos általános problémát és vitába száll Mueller és Schafer jóvátétellel kapcsolatos megközelítésével. „Sajnálatos mulasztásokat” talál a Yarborough kezdeményezésben és szerinte a Kalifornia Szociális Minisztériuma nem fogja tudni a jogszabályt megfelelő programmá formálni.

Childres felhívja a figyelmet a kompenzáció költségeire és nem gondolja, hogy az számottevő. Felhívja továbbá a figyelmet a szövetségi-állami kapcsolatra, és szerinte a felvetett reform elképzelések „nem váltják ki a bürokratikus szörnyek félelmét.”<sup>57</sup> A csalárd követeléseket azonban figyelni kell, bár ez csupán mindössze marginális problémának tűnik.

James Stars a problémáról a privát biztosítási programok szemszögéből beszél, amelyek biztosíthatják a szükséges védelmet az áldozatoknak. Kissé kételkedik az állami kompenzációs programok szükségességében. Mindenesetre „kétségtelen, hogy többet kell tennünk, és fogunk is, ha a biztosító társaságok nagyobb részt vállalnak magukra a bűncselekmények által okozott károk kifizetéséből.”

Starrs szerint minden kompenzációs rendszer hátránya, hogy nagyon alacsonyan tartja a kifizetések szintjét, „így az összes kár teljes kompenzálása ritkaságszámba megy.” Véleménye szerint „a biztosítás ideális keretet nyújt a bűncselekmények áldozatai által ténylegesen elszenvedett veszteségekkel arányosabb kifizetésekhez.” Úgy gondolja, hogy a „magánbiztosítási terveknek nincs szükségük védelmezőkre”, és bár egyesek el fogják utasítani ezen kötvények rugalmasságának és változatosságának az előnyeit, „ami azonban nem ok a kormányzati sietségre.” Starrs a kaliforniai szabályozásra hivatkozik állításának alátámasztására, ti., hogy „az állami kompenzációra irányuló javaslatokat egyes bűncselekmények áldozatainak rászorultsága vagy felelősségének hiánya alapozza meg.”<sup>58</sup>

Amíg a *Minnesota Law Review* a bűncselekmények áldozatainak kompenzációját sürgette, addig Kubában, Svájcban, Új-Zélandon és az Egyesült Királyságban már bevezettek kompenzációs rendszereket. Kalifornia volt az első állam az USA-ban, ahol törvénybe iktatták a kompenzációs támogatást az áldozatoknak, és ahogyan a szimpóziumon említették, a tárgykörben törvényjavaslatokat terjesztettek elő már az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának mindkét házába.

„Az erőszakos bűncselekmények által megsérült személyek kompenzálására tervezett programok fontos értéket képviselnek azáltal, hogy kísérletet tesznek a gyakran ijedt és bosszús közvélemény kibékítésére, amit az agresszív bűnözői aktivitás növekedésének érzékelése eredményez.” – mondja Gilbert Geis.<sup>59</sup>

Valóban, a megtett erőfeszítések többsége a közvélemény bűnözés elleni haragjának leűtésére irányult, mintsem, a jelenség jobb megértésének elérésére. Az áldozatok kompenzációjára irányuló számos „népszerű” követelés mellett azonban szintén megjelent – főként 1965 közepétől – szakmai folyóiratokban nagyszámú cikk, amelyek hangsúlyozták a téma fontosságát.<sup>60</sup>